

Верховний
Суд

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ВІЙНОЮ. Господарські правовідносини

Наталія Волковицька

суддя Касаційного господарського
Суду у складі Верховного Суду,
кандидат юридичних наук

11 квітня 2025 року
Національна школа суддів України

Вебінар «Захист прав бізнесу в умовах
воєнного стану»

Збитки у цифрах

169,8 мільярдів доларів – загальна сума прямих збитків житловій та нежитловій нерухомості, іншій інфраструктурі, транспортним засобам та товарним запасам - оцінка збитків економіки України, понесених внаслідок воєнної агресії Росії (Київська школа економіки (KSE) *)

80 млрд. доларів – збитки та втрати аграрного сектору **

10,3 мільярда доларів – загальна вартість знищених активів в аграрному секторі**

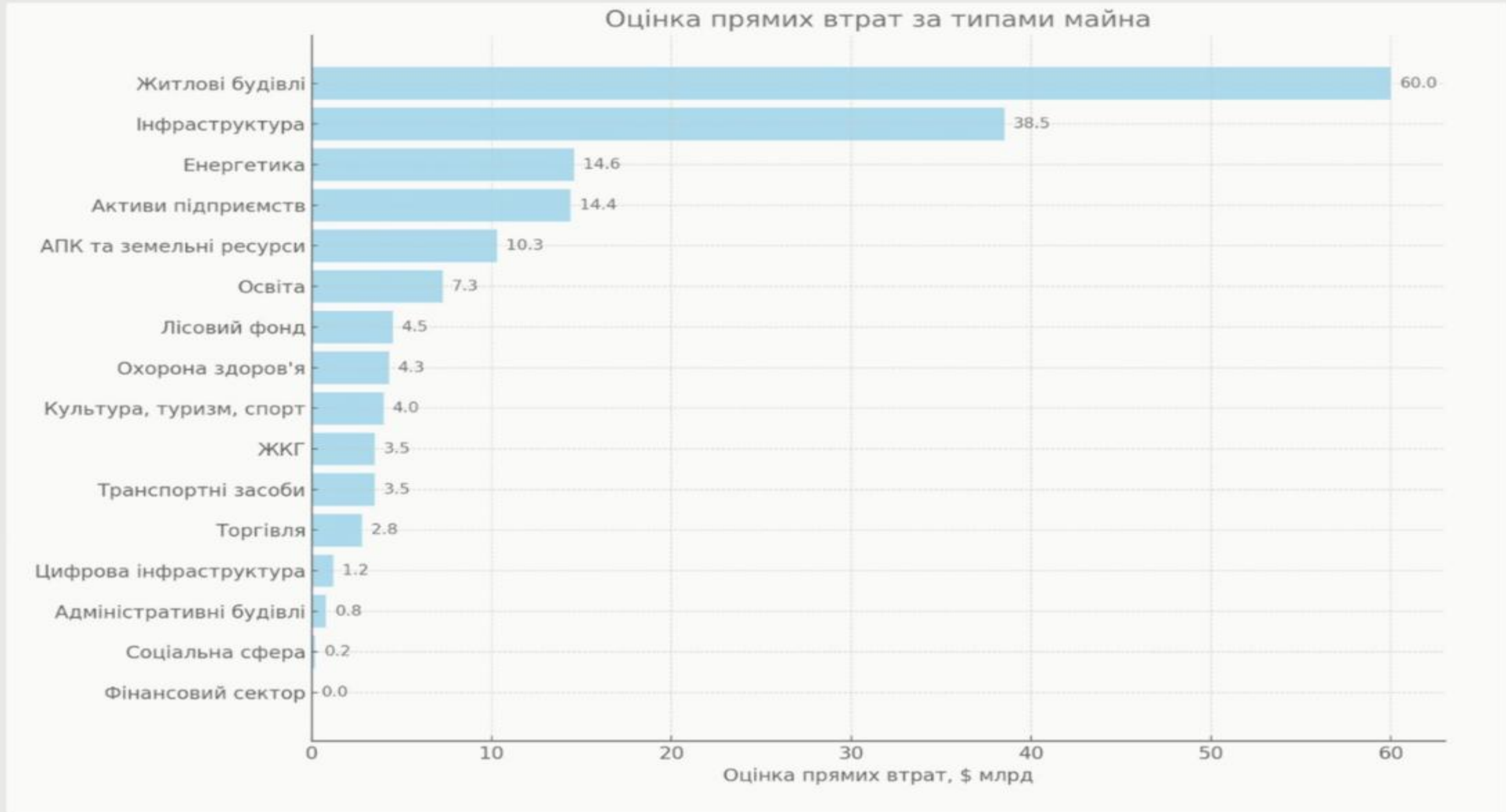
69,8 мільярдів доларів – втрати, що включають недоотриманий дохід виробників сільськогосподарської продукції та збільшення собівартості продукції**

*https://kse.ua/wp-content/uploads/2025/02/KSE_Damages_Report-November-2024-UA.pdf

** https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/02/RDNA3_ukr.pdf

Збитки у цифрах*

* https://kse.ua/wp-content/uploads/2025/02/KSE_Damages_Report-November-2024-UA.pdf

Найпоширеніші категорії спорів в господарській юрисдикції, пов'язаних з вимогами про відшкодування шкоди, завданої війною

I. Позови до країни-агресора про відшкодування шкоди, завданої збройною агресією.

II. Позови до держави Україна про відшкодування шкоди, завданої під час воєнних дій.

Збитки у цифрах

За даними Єдиного державного реєстра судових рішень*:

- **459 рішень** господарських судів 1-ї інстанції про **стягнення з рф збитків/шкоди**, спричиненої збройною агресією;
- **7 рішень** господарських судів 1-ї інстанції про **стягнення з ПАТ «Газпром», ТОВ «Газпром Капітал» та МК ТОВ «Газпром Інтернешнл Лімітед» збитків/шкоди**, спричиненої збройною агресією рф;
- **6 рішень** господарських судів 1-ї інстанції про **стягнення з Державної корпорації розвитку „ВЕБ.РФ“ збитків/шкоди**, спричиненої збройною агресією рф.

*Зроблено запит до ЄДРСР за контекстним пошуком на слова "Газпром", "Державної корпорації розвитку „ВЕБ.РФ", "стягнути з російської федерації" станом на 26.03.2024.

Процесуальні аспекти розгляду справ про відшкодування шкоди, завданої війною

- 1. Підвідомчість справ.*
- 2. Підсудність справ.*
- 3. Судовий збір.*
- 4. Правила залучення держави як відповідача у таких справах.*
- 5. Належне повідомлення відповідача.*

Питання судового імунітету держави

- Закон України «Про міжнародне приватне право» встановлює судовий імунітет щодо іноземної держави за відсутності згоди компетентних органів відповідної держави на залучення її до участі у справі в національному суді іншої держави.
- Європейська конвенція про імунітет держав і Конвенція ООН про юрисдикційні імунітети держав та їх власності дозволяють ігнорувати імунітет у справах про шкоду, заподіяну життю чи здоров'ю на території держави суду, якщо особа, яка завдала шкоду, у цей час перебувала на території держави суду.

Постанова КЦС ВС від 14 квітня 2022 року у справі № 308/9708/19,
Постанова КЦС ВС від 18 травня 2022 у справі № 760/17232/20-ц,
Постанова КЦС ВС від 18 травня 2022 року у справі № 428/11673/19

- Україна не є учасницею цих конвенцій, але **суд України, розглядаючи справу, де відповідачем визначено РФ, має право ігнорувати імунітет цієї країни та розглядати справи про відшкодування шкоди, завданої фізичній особі в результаті збройної агресії РФ, за позовом, поданим саме до цієї іноземної країни.**
- Агресія є порушенням Статуту ООН і не належить до суверенних прав держави, тому РФ втрачає імунітет у таких справах.
- В разі деліктного винятку спори громадян України з іноземними державами, зокрема РФ, можуть розглядатися судами України. Акти збройної агресії не є суверенним правом держави, а порушують Статут ООН щодо поваги суверенітету. Дії країни-агресора на території України позбавляють її права на судовий імунітет у таких справах.

Підвідомчість спорів за позовом суб'єкта господарювання про відшкодування шкоди, завданої внаслідок збройної агресії російської федерації

ГПК України не містить прямої норми щодо визначення відповідачем держави-агресора, однак це не перешкоджає розгляду таких справ у господарських судах України (справи №№ [REDACTED] 910/8847/23, 910/4810/23, 910/5351/23, 910/2430/23, 910/5307/23).

Доцільно виходити з загальних приписів ч. 2 ст. 4 ГПК України, та враховувати:

- характер спірних правовідносин,
- належність позивача до господарюючого суб'єкта,
- обставини заподіяння шкоди, зазначені позивачем при зверненні до суду.

Підвідомчість спорів за позовом суб'єкта господарювання про відшкодування шкоди, завданої внаслідок збройної агресії російської федерації

Враховуючи характер спору, що **виник у зв'язку із втратою позивачем майна, яке використовувалось ним у господарській діяльності**, спірні правовідносини є господарськими, розгляд такого спору віднесено до компетенції господарських судів України (справи №№ [REDACTED] 910/4810/23, 910/8847/23, 910/5351/23, 910/2430/23, 910/5307/23).

Спир виник між юридичною особою приватного права - позивачем та іноземною державою-агресором як особливим суб'єктом, статус якого може бути прирівняно до юридичної особи публічного права. У розрізі предмета спору слід зазначити, що у цій справі **спір виник з приводу відшкодування матеріальної шкоди, завданої господарюючому суб'єкту пошкодженням його майна, яке використовувалось у господарській діяльності** (справи №№ 644/4620/23, 521/18514/22, 760/6691/2022).

Підсудність справ за позовами про відшкодування шкоди/збитків у господарському процесі.

Позови про відшкодування шкоди, заподіяної нерухомому майну

Виключна підсудність:

Спори, що виникають з приводу нерухомого майна розглядаються господарським судом за місцезнаходженням майна або основної його частини;

- якщо пов'язані між собою позовні вимоги пред'явлені одночасно щодо декількох об'єктів нерухомого майна, спір розглядається за місцезнаходженням об'єкта, вартість якого є найбільшою.

ч. 3 ст. 30 ГПК

Позови про відшкодування шкоди, заподіяної майну

Альтернативна підсудність:

- можуть пред'являтися за місцем заподіяння шкоди

ч.8 ст.29 ГПК

Положення ч.6 ст. 28 ГПК: «Позови до відповідача, який не має в Україні місцезнаходження чи місця проживання, можуть пред'являтися за місцезнаходженням його майна» - не застосовуються.

Тлумачення господарськими судами питань підсудності спорів про відшкодування шкоди

Господарські суди першої інстанції, посилаючись на **правила виключної підсудності, визначені ч. 3 ст. 30 ГПК України**, передають матеріали справи про стягнення шкоди, завданої нерухомому майну, на розгляд господарським судам, юрисдикція яких розповсюджується на території, на яких знаходиться майно.

Є практика апеляційного господарського суду, що у відповідних випадках пріоритетним є застосування ч. 8 ст. 29 ГПК України та позивач має право вибору та право звернення до господарського суду за місцем заподіяння шкоди або відповідача.

Справи №№ 910/8847/23, 910/16884/23, 904/2209/24, 910/7805/24

Тлумачення господарськими судами питань підсудності спорів про відшкодування шкоди

Щодо пред'явлення позову за місцезнаходженням відповідача

Як майно російської федерації, так і останнє зареєстроване місцезнаходження посольства російської федерації, яке здійснювало представництво її інтересів в Україні, знаходиться за адресою: м. Київ, Повітрофлотський проспект, 27, а, отже, розгляд даного спору відноситься до територіальної юрисдикції Господарського суду міста Києва.

Вибір підсудності справи між місцем заподіяння шкоди позивачу або місцем знаходження відповідача належав позивачу

Справи №№916/1793/24, 910/16884/23

Судовий збір у справах про відшкодування шкоди *НЕ СПЛАЧУЄТЬСЯ!*

П.22 ч.1 ст. 5 Закону України «Про судовий збір»: від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях звільняються позивачі - **у справах за позовами до держави-агресора Російської Федерації** про відшкодування завданої майнової та/або моральної шкоди у зв'язку з тимчасовою окупацією території України, збройною агресією, збройним конфліктом, що призвели до вимушеного переселення з тимчасово окупованих територій України, загибелі, поранення, перебування в полоні, незаконного позбавлення волі або викрадення, а також **порушення права власності на рухоме та/або нерухоме майно**.

Також від сплати судового збору під час розгляду пов'язаних справ в усіх судових інстанціях звільняються позивачі - у справах про відшкодування матеріальних збитків, завданих **внаслідок вчинення кримінального правопорушення** (п. 6 ч.1 ст. 5 Закону);

Судовий збір у справах про відшкодування шкоди до alter ego рф

Подано позов про стягнення з ПАТ «Газпром», ТОВ «Газпром Капітал» та МК ТОВ «Газпром Інтернешнл Лімітед» збитків/шкоди, спричиненої збройною агресією подано рф солідарно з рф або окремо тільки з цих юридичних осіб.

Чи підлягає сплаті судовий збір за таких умов?

Судовий збір у справах про відшкодування шкоди до юридичних осіб рф

Позов до рф в особі:

1. Міністерства юстиції рф
2. ПАТ «ІНТЕР РАО ЄЕС»
3. Компанії «РАО НОРДІК Ойл»,
4. АТ «Інтер Рао Литва»,
5. ЗАТ «Відмантай вітряний парк»,
6. ПАТ «Газпром»,
7. ТОВ «Газпром Капітал»,
8. Міжнародної компанії ТОВ «Газпром Інтернешнл Лімітед».

У даному випадку Російська Федерація, здійснюючи контроль та управлінські функції відносно відповідачів у справі, позиціонує себе з ними як єдиний суб'єкт господарювання, адже відповідачі є пов'язаними з державою-агресором особами, частиною цієї держави, alter ego Російської Федерації.

Справа № 910/13111/24

Позивач у якості відповідачів визначає господарюючих суб'єктів, а не саму державу - агресора, що не свідчить про наявність підстави для звільнення Позивача від сплати судового збору, зменшення його розміру, розстрочення або відстрочення його сплати, оскільки приписи пункту 22 частини 1 статті 5 Закону України «Про судовий збір» таких умов не передбачають.

Справа № 905/1640/24

ухвала ВС КЦС від 21.12.2024 у справі № 214/9094/19:

Відповідачі: РФ та АТ «МІЖНАРОДНИЙ РЕЗЕРВНИЙ БАНК», ПАТ «АКЦІОНЕРНИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ ПРОМИСЛОВО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНК»

"ураховуючи положення пункту 22 частини першої статті 5 Закону України «Про судовий збір», заявник звільнений від сплати судового збору, Верховний Суд приходить висновку, що відсутня необхідність у розгляді та задоволенні клопотання про звільнення від сплати судового збору за подання касаційних скарг."

Alter ego держави: державні компанії як інструмент державної відповідальності

Держава відповідає за дії своїх органів, навіть якщо вони є формально окремими юридичними особами, тоді як державні компанії зазвичай не відповідають за боргами держави.

Однак за певних умов державні компанії можуть бути визнані органами держави.

Суд встановив, що Державна корпорація розвитку "ВЕБ.РФ", створена російською федерацією, є її alter ego (другим я):

- виконує функції, характерні для державних органів.
- знаходиться під повним контролем російської федерації.
- її майно фактично є майном держави.

Верховний Суд підтримав висновок, що на майно ДКР "ВЕБ.РФ" в Україні може бути звернено стягнення за боргами російської федерації.

Постанова КГС ВС від 20 липня 2022 року у справі № 910/4210/20

Правила залучення держави як відповідача у справах про відшкодування шкоди

У спорах про відшкодування шкоди, завданої діями органів влади або посадових осіб держави (іноземної держави), відповідачем є відповідна держава в особі органу, якого позивач зазначає порушником своїх прав.

Позивач зобов'язаний згідно з пунктами 2, 4 ч. 3 статті 162 ГПК України:

- **вказати державу, яка завдала шкоди.**
- **зазначити органи держави, що, за його твердженням, порушили права позивача.**

Не вимагається конкретизація вимог (сум) до кожного органу.

Суд не має підстав залишати позов без руху через відсутність окремих вимог до кожного органу, якщо дотримано інші вимоги ГПК України.

Постанова КГС ВС від 06 листопада 2023 року у справі № 910/5699/23

Належні відповідачі у справах про стягнення збитків, спричинених війною

Ч. 6 ст. 5 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України».

Відшкодування матеріальної та моральної шкоди, заподіяної внаслідок тимчасової окупації держави Україна, юридичним особам, громадським об'єднанням, громадянам України, іноземцям та особам без громадянства, у повному обсязі **покладається на російську федерацію як на державу, що здійснює окупацію.**

Шкода (збитки) позивачу, завдані не діями відповідача, а діями сторонніх (третіх) осіб - російською федерацією, тобто позивач як власник майна має право на відшкодування матеріальної шкоди російською федерацією, отже, в частині позовної вимоги про стягнення збитків **ТОВ є неналежним відповідачем.**

Постанова КГС ВС від 10 вересня 2024 року у справі № 911/981/23

Належні відповідачі у справах про стягнення збитків, спричинених війною

Позови про стягнення майнової шкоди з російської федерації

справи №№ 922/947/24, 910/6230/22, 910/4720/22, 910/810/23

Позови про відшкодування майнової шкоди до російської федерації в особі міністерства оборони російської федерації

справи №№ 910/10517/22, 922/5009/23

- в особі міністерства юстиції російської федерації

справи №№ 911/2681/23, 908/1717/23, 908/147/24

- в особі генеральної прокуратури російської федерації

справи №№ 922/4093/23, 908/3232/23

Правила залучення держави як відповідача у справах про відшкодування шкоди

Якщо позивач вказав відповідачем тільки російську федерацію? Ваші дії?

Зміна правового регулювання передачі документів у зв'язку з агресією РФ

Лист Міністерства юстиції України 13.10.2022 № 72/11-612/1-81401

Відповідно до пункту 11 Порядку ведення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів та користування ним, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.04.2001 № 376 (із змінами), після письмового повідомлення російській стороні про ***рішення української сторони розірвати дипломатичні відносини***, встановлені Протоколом про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Російською Федерацією, здійсненим у м. Мінську 14 лютого 1992 року, зазначений ***міжнародний договір припинив свою дію 24 лютого 2022 року.***

Зміна правового регулювання передачі документів у зв'язку з агресією РФ

До повномасштабної агресії РФ порядок передачі судових та позасудових документів для вручення в Росії регулювався ***Угодою про порядок вирішення спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності***, до якої Україна приєдналася 19.12.1992, ратифікувавши цю Угоду.

Разом з тим прийнято ***Закон України «Про вихід з Угоди про порядок вирішення спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності»*** від 12 січня 2023 року № 2855-IX.

Закон України «Про зупинення дії Конвенції про правову допомогу» від 1 грудня 2022 року № 2783-IX.

Згідно з Указом Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 «Про введення воєнного стану в Україні», Мін'юст через МЗС повідомило міжнародні організації та сторони договорів ***про неможливість гарантувати у повному обсязі виконання українською стороною зобов'язань за відповідними міжнародними договорами та конвенціями*** на весь період воєнного стану.

Порядок виклику в суд та повідомлення про судові рішення

ст. 12-1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України»

Якщо адреса учасника – на тимчасово окупованій території, суд повідомляє його **через оголошення на веб-порталі судової влади України.**

Перше судове засідання – не пізніше ніж за 20 днів, інші процесуальні дії – не пізніше ніж за 10 днів до їх проведення.

Судове рішення вважається отриманим із моменту його розміщення на веб-порталі судової влади України з посиланням на Єдиний державний реєстр судових рішень або публікації тексту рішення.

Цей порядок діє також для інших учасників, якщо це впливає на їхні процесуальні права.

Ч. 4 статті 122 ГПК України.

Відповідач, третя особа, свідок, **зареєстроване місце проживання (перебування), місцезнаходження чи місце роботи якого невідоме**, викликається в суд **через оголошення на офіційному веб-сайті судової влади України**, яке повинно бути розміщене не пізніше ніж за десять днів до дати відповідного судового засідання. З опублікуванням оголошення про виклик відповідач вважається повідомленим про дату, час і місце розгляду справи.

ЄСПЛ у рішенні від 20 червня 2023 року у справі «LAZARIS v. ALBANIA» за заявою № 48806/06.

Порушення пункту 1 статті 6 Конвенції
(право на справедливий суд)

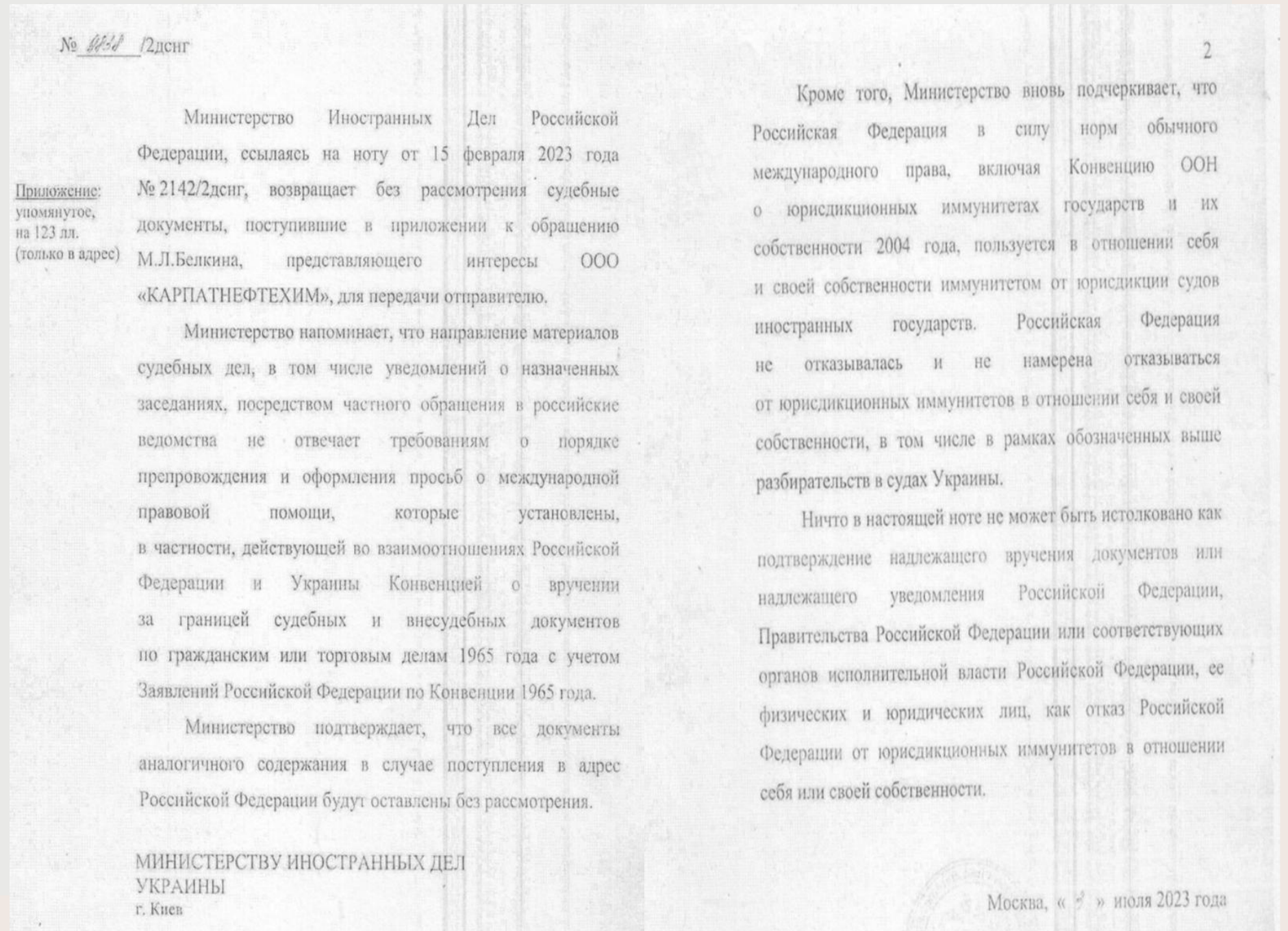
Способи повідомлення рф про судовий розгляд справи

- шляхом зобов'язання позивача перекласти процесуальні документи та надіслати на офіційні адреси органів влади рф, всім посольствам рф в інших країнах (рішення Господарського суду Запорізької області від 11.05.2023 у справі №908/1955/22 (908/956/23);
- через звернення до Мін'юста України із судовим дорученням про вручення процесуальних документів відповідачу у справі – рф (ухвала Господарського суду Запорізької області від 23.08.2023 у справі №908/1242/22 (908/2670/233)
- через звернення на адреси посольств відповідача в інших державах (справи №№ 911/3567/23, 906/996/23, 913/720/20 (913/442/23), 910/628/20 (910/4669/240, 905/839/22).
- шляхом розміщення судом інформації про розгляд справи на офіційному веб-сайті суду або сайті Судова влада України;
- шляхом надсилання судом/позивачем відповідної інформації електронною поштою органам влади рф;
- шляхом надсилання судом/позивачем відповідної інформації органам влади рф у вигляді коментарів під дописами в офіційних телеграм-каналах цих органів;

Приклади щодо повідомлення РФ про судовий розгляд справи

У справі № 909/1072/22 за позовом ТОВ до російської федерації про стягнення збитків у вигляді упущеної вигоди (неотриманого прибутку), у зв'язку з надісланням ухвал-повідомлень про судові засідання у зазначеній справі російській федерації в особі генеральної прокуратури російської федерації та міністерства оборони російської федерації засобами поштового зв'язку безпосередньо позивачем, до Господарського суду Івано-Франківської області через Міністерство юстиції України надійшла нота міністерства закордонних справ російської федерації.

Практика вирішення спорів за позовами до країни-агресора про відшкодування шкоди, завданої збройною агресією

Обставини, що підлягають встановленню

Справи про відшкодування майнової шкоди:

- Чим підтверджується належне право власності пошкодженого майна?
- Чи є єдиний власник/співвласники пошкодженого майна?
- Чим підтверджується факт пошкодження майна?
- Чим підтверджується причинно-наслідковий зв'язок завданої шкоди?
- Чим підтверджується розмір завданої шкоди?

Характеристика втраченого (пошкодженого) майна

- знищене, пошкоджене (затоплене) внаслідок ракетних, артилерійських, збройних обстрілів та із застосуванням безпілотних літальних апаратів;
- відсутнє майно після деокупації території (викрадене, вивезене тощо);
- майно, яке залишилось на тимчасово окупованій території (позбавлено можливості користуватись та розпоряджатись майном);
- упущена вигода (відмова від реалізації проєкту, неможливість здійснювати ліцензовану господарську діяльність тощо).

Питання підтвердження ціни позову

Методика визначення шкоди та обсягу збитків, завданих підприємствам, установам та організаціям усіх форм власності внаслідок знищення та пошкодження їх майна у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації, а також упущеної вигоди від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності, затверджена Наказом міністерства економіки України та Фонду державного майна України від 18.10.2022 № 3904/1223, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 02.12. 2022 за № 1522/38858.

Ця Методика застосовується під час оцінки (визначення розміру) реальних збитків, завданих підприємствам, установам та організаціям, іншим суб'єктам господарювання всіх форм власності внаслідок:

- втрати, руйнування або пошкодження їх майна у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації оцінки (визначення розміру)
- упущеної вигоди від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності зазначеними суб'єктами господарювання, а також оцінки потреб у відновленні майна суб'єктів господарювання.

Питання підтвердження ціни позову

Пункт 7 *Методики*

Оцінка збитків, завданих постраждалим внаслідок збройної агресії, здійснюється шляхом проведення **незалежної оцінки збитків** або є **результатом проведення судової експертизи (експертного дослідження)**.

Незалежна оцінка збитків забезпечується суб'єктами оціночної діяльності - суб'єктами господарювання, визнаними такими Законом України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні», з дотриманням національних та міжнародних стандартів оцінки, з урахуванням особливостей, що визначені цією Методикою.

Питання підтвердження ціни позову

Докази на підтвердження вартості втраченого (пошкодженого) майна, що подаються позивачами:

- висновки експертів (науково-дослідних установ) за результатами проведення експертиз різного виду-комплексних, товарознавчих, будівельно-технічних тощо;
- звіт про оцінку вартості знищеного (пошкодженого) майна суб'єкта оціночної діяльності;

У висновку експерта має бути зазначено, що він попереджений про відповідальність за завідомо неправдивий висновок, а в разі судової експертизи – також за безпідставну відмову від виконання обов'язків (ч. 7 ст. 98 ГПК, ч. 7 ст. 107 ЦПК).

Валюта ціни позову

Пункт 29 Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації - Процедури оцінки реальних збитків, упущеної вигоди і потреб у відновленні пошкодженого та (або) знищеного майна здійснюється в умовних одиницях (функціональна валюта) - **доларах США**. Отриманий результат оцінки підлягає конвертації **в національну валюту** за поточним курсом Національного банку на дату оцінки;

Пункт 9 Методики - для цілей цієї Методики за умовну грошову одиницю приймають долар США. *Отриманий результат в еквіваленті умовної грошової одиниці переводять у гривневий еквівалент за курсом Національного банку України на дату оцінки.*

Дата оцінки

Пункт 5 розділу II Методики - **Датою оцінки є дата, на яку проводиться оцінка збитків.**

Дата оцінки встановлюється з урахуванням положень частини третьої статті 225 Господарського кодексу України та є будь-якою датою, що передує або збігається з датою подання позову до суду (датою звернення до відповідного органу про компенсацію), **але не раніше 23 лютого 2022 року.**

Підтвердження ціни позову

Верховний Суд погодився з висновками судів, що експерт не проводив самостійних досліджень складу та вартості майна позивача, а спирався на висновки суб'єкта оціночної діяльності (станом на 31.12.2013). Оскільки звіт про незалежну оцінку майна відсутній у матеріалах справи, його неможливо перевірити.

Відтак, правомірність визначення збитків у 240 055 228 грн, які стали базою для визначення заявленої до стягнення суми у розмірі 1 096 385 354,80 грн, не доведена.

! При розрахунку упущеної вигоди слід застосовувати Методику, затверджену наказом Мінекономіки від 18.10.2022 № 3904/1223 та Порядок, затверджений Постановою КМУ від 20.03.2022 № 326, а не лише міжнародний показник EBITDA.

Постанова КГС ВС від 20 листопада 2024 року у справі № 905/17/24

Підтвердження ціни позову

Суд обох інстанцій відмовили в позові, посилаючись на недоведеність протиправності дій рф та причинно-наслідкового зв'язку між втратою позивачем корпоративних прав ТОВ «Світлогорський завод зварювальних електродів» (zareєстрованому в Білорусі) та збройною агресією рф. Причиною втрати прав суди визнали націоналізацію майна іншою державою, а не дії рф.

Верховний Суд визнав такі висновки передчасними, оскільки суди не оцінили:

- обставини та причини позабавлення позивача його власності, а саме належних йому корпоративних прав,
- можливість врахування рішень Білорусі у контексті збройної агресії рф,
- причини припинення будь-якої діяльності на території цих держав.

Відсутні будь-які підстави вважати, що позивач втратив би свою власність за відсутності порушень з боку рф численних норм міжнародного права та агресивних дій стосовно України.

Постанова КГС ВС від 11 вересня 2024 року у справі № 910/722/24

Практика вирішення позовів до держави Україна про відшкодування шкоди, завданої воєнними діями

Практика Великої Палати Верховного Суду щодо відшкодування шкоди з Держави Україна

Постанова ВП ВС від 04.09.2019 у справі № 265/6582/16-ц - внаслідок артилерійського обстрілу житлового масиву в Маріуполі пошкоджено (знищено) торговельне приміщення; розмір шкоди, згідно з висновком судової оціночно-будівельної експертизи складає 888 715,00 грн.

Постанова ВП ВС від 22.09.2020 у справі № 910/378/19 - шкода за викрадене на території проведення АТО належного позивачу інженерного, виробничо - технологічного та торговельного обладнання на суму 24507197,00 грн реальної вартості пошкодженого (викраденого) майна.

Положення Закону «Про боротьбу з тероризмом» не свідчать про наявність у держави обов'язку відшкодувати завдану шкоду внаслідок пошкодження/руйнування усіх таких об'єктів нерухомого майна незалежно від їх цільового призначення (комерційна, промислова, житлова нерухомість, тощо) замість винної особи **у розмірі реальної вартості такого об'єкта чи майна, або вартості його відновлення.**

Передбачене у статті 19 Закону право на відшкодування відповідно до закону шкоди, заподіяної терористичним актом, **не породжує легітимного очікування** на отримання від держави України відшкодування за викрадене у період проведення АТО майно.

Нормативно-правова основа запроваджених механізмів компенсації шкоди та збитків

Вперше питання про відшкодування шкоди, завданої воєнними діями, постало перед українцями ще в 2014 році – після анексії Криму та початку боєвих дій на Донбасі. У той період така шкода полягала не лише в знищенні чи руйнуванні цивільного майна в результаті штурмів та обстрілів, а й у масштабному вилученні (конфіскації) цивільного майна окупаційною владою, тому нормативно-правова база щодо відшкодування шкоди, спричиненої збройною агресією проти України, в Україні існувала і до 2022 року.

Закон України „Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України“ від 15 квітня 2014 року № 1207-VII

Стаття 5. Захист прав і свобод людини і громадянина, культурної спадщини на тимчасово окупованій території

3. Відповідальність за порушення визначених Конституцією та законами України прав і свобод людини і громадянина на тимчасово окупованій території покладається на Російську Федерацію як на державу-окупанта відповідно до норм і принципів міжнародного права.

Закон України „Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях“ від 18 січня 2018 року № 2268-VIII

Стаття 2.

Відповідальність за матеріальну чи нематеріальну шкоду, завдану Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації, покладається на Російську Федерацію відповідно до принципів і норм міжнародного права.

У межах тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях діє особливий порядок забезпечення прав і свобод цивільного населення, визначений цим Законом, іншими законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, принципами та нормами міжнародного права.

За фізичними особами незалежно від перебування їх на обліку як внутрішньо переміщених осіб чи від набуття ними спеціального правового статусу та за юридичними особами зберігається право власності, інші речові права на майно, у тому числі на нерухоме майно, включаючи земельні ділянки, що знаходиться на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях, якщо таке майно набуто відповідно до законів України. *(частини четверта, п'ята, шоста)*

Постанова Кабінету Міністрів України від 02 вересня 2020 року №767 Питання виплати грошової компенсації постраждалим, житлові будинки (квартири) яких зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією Російської Федерації.

Затверджено Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення грошової компенсації постраждалим, житлові будинки (квартири) яких зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією Російської Федерації, та внесено зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2013 р. № 947 “Про затвердження Порядку надання та визначення розміру грошової допомоги або компенсації постраждалим від надзвичайних ситуацій, які залишилися на попередньому місці проживання”, відповідно до яких дію документа поширено на визначення розміру грошової допомоги постраждалим, житлові будинки (квартири) яких зруйновано внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією російської федерації.

Нормативні акти прийняті після 24 лютого 2022 року:

Закон України «Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, та Державний реєстр майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України» від 23.02.2023 № 2923-IX.

Закон визначає правові та організаційні засади надання компенсації за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, з дня набрання чинності Указом Президента України "Про введення воєнного стану в Україні" від 24 лютого 2022 року № 64/2022, затвердженим Законом України "Про затвердження Указу Президента України "Про введення воєнного стану в Україні" від 24 лютого 2022 року № 2102-IX, а також правові засади створення та ведення Державного реєстру майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України.

Постанова Кабінету Міністрів України № 326 від 20 березня 2022 року «Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації» (I)

Постанова визначає механізм визначення розміру шкоди, завданої фізичним та юридичним особам внаслідок збройної агресії Російської Федерації.

Визначення шкоди та збитків здійснюється окремо за такими напрямками:

людські втрати та пов'язані з ними соціальні витрати;

економічні втрати, пов'язані з людськими втратами;

військові втрати;

втрати, пов'язані із забезпеченням публічної безпеки і порядку, боротьби із злочинністю, забезпеченням безпеки дорожнього руху;

соціальний захист ветеранів війни

втрати об'єктів житлово-комунального господарства;

шкода завдана земельним ресурсам;

втрати лісового фонду;

Постанова Кабінету Міністрів України № 326 від 20 березня 2022 року «Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації» (II)

збитки, завдані природно-заповідному фонду;
втрати інфраструктури транспорту, електронних комунікаційних мереж;
втрати енергетичної інфраструктури;
втрати культурної спадщини;
економічні втрати підприємств;
втрати установ та організацій;
економічні втрати підприємств оборонно-промислового комплексу, у тому числі господарських товариств;
втрати установ та організацій оборонно-промислового комплексу;
школа, завдана особистим селянським господарствам та/або фермерським господарствам, що зареєстровані як фізичні особи – підприємці.

Але не було передбачено методики для фіксації заподіяної шкоди та визначення розміру заподіяних збитків. Документ лише зобов'язував державні органи розробити такі методики в шестимісячний термін.

Постанова Кабінету Міністрів України від 26 березня 2022 року №380 «Про збір, обробку та облік інформації про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією рф проти України»

Постановою затверджено порядок подання інформаційного повідомлення про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій спричинених військовою агресією рф (була надана можливість повідомляти через портал Дія).

Порядок відшкодування шкоди, заподіяної Російською Федерацією, згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 381 від 21 квітня 2023 року "Про затвердження Порядку надання компенсації для відновлення окремих категорій об'єктів нерухомого майна, пошкоджених внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації"

Постанова визначає механізм надання компенсації для відновлення пошкоджених внаслідок збройної агресії РФ:

житлових будинків (квартир);

садових та дачних будинків.

Хто може отримати компенсацію?

Фізичні особи – громадяни України, які є власниками пошкодженого об'єкта нерухомого майна.

3. Умови отримання компенсації:

Об'єкт нерухомого майна має бути пошкоджений внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією РФ.

Пошкодження має бути зафіксовано актом комісії, утвореної місцевою військовою адміністрацією.

Власник пошкодженого майна має подати заявку на отримання компенсації через Портал Дія.

4. Розмір компенсації:

Розмір компенсації визначається на основі вартості відновлювальних робіт, але не може перевищувати 300 000 гривень.

5. Виплата компенсації:

Кошти для виплати компенсації виділяються з Державного бюджету України.

Виплата компенсації здійснюється протягом 30 днів з дня прийняття рішення про її надання.

6. Оскарження рішення:

Рішення про надання або відмову у наданні компенсації може бути оскаржено до суду.

Порядок надання компенсації за пошкоджене майно згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 600 від 30 травня 2023 року «Про затвердження Порядку надання компенсації за знищені об'єкти нерухомого майна»

Постанова визначає механізм надання компенсації за знищені внаслідок збройної агресії РФ: житлові будинки (квартири); садові та дачні будинки; господарські будівлі; гаражі.

2. Хто може отримати компенсацію:

Фізичні особи – громадяни України, які є власниками пошкодженого об'єкта нерухомого майна.

3. Умови отримання компенсації:

Об'єкт нерухомого майна має бути знищений внаслідок збройної агресії РФ.

Знищення має бути зафіксовано актом комісії, утвореної місцевою військовою адміністрацією.

Власник пошкодженого майна має подати заявку на отримання компенсації через Портал Дія.

4. Розмір компенсації:

Розмір компенсації визначається на основі вартості відновлювальних робіт, але не може перевищувати:

300 000 грн для квартири; 400 000 грн для будинку садибного типу; 250 000 грн для дачного або садового будинку; 90 000 грн для господарської будівлі; 100 000 грн для гаража.

5. Виплата компенсації:

Кошти для виплати компенсації виділяються з Державного бюджету України.

Виплата компенсації здійснюється протягом 30 днів з дня прийняття рішення про її надання.

6. Оскарження рішення:

Рішення про надання або відмову у наданні компенсації може бути оскаржено до суду.

Постанова Кабінету Міністрів України від 13 червня 2023 р. № 624 «Деякі питання забезпечення функціонування Державного реєстру майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України»

Затверджено Порядок ведення Державного реєстру майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України.

Постанова Кабінету Міністрів України від 29 березня 2024 № 365 "Про затвердження Порядку подання заяв про відшкодування збитків, втрат чи шкоди, що завдані агресією Російської Федерації проти України, до Реєстру збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України, засобами Єдиного державного вебпорталу електронних послуг"

Реєстр збитків – це система обліку заяв фізичних, юридичних осіб та держави Україна про відшкодування збитків, втрат, шкоди від агресії росії проти України.

Міжнародний Реєстр збитків – це перша складова Глобального Компенсаційного механізму, який складається з Реєстру збитків, Компенсаційної комісії та Фонду.

Процедура подання та обробки заяв до Реєстру визначається Правилами подання, обробки та внесення Заяв

Верховний
Суд

Дякую за увагу!